

ВЕРТИКАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ: СУТНІСТЬ, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Ю. В. ПЕТЛЕНКО, кандидат економічних наук, доцент
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

Анотація. *Мета статті* полягає у виявленні фінансових і поведінкових особливостей вертикальної інтеграції агропромислових підприємств. **Методика дослідження.** *Вирішення поставлених у статті завдань* здійснено за допомогою таких загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу та синтезу, систематизації та узагальнення, діалектичного підходу. **Результати.** *Визначено сутність і передумови вертикальної інтеграції. Розглянуто роль, переваги й недоліки вертикальної інтеграції. Досліджено особливості вертикальної інтеграції в агропромисловому секторі. Практична значущість результатів дослідження.* У статті обґрунтовано, що вертикальна інтеграція сприяє збільшенню обсягу доходів і прибутку агропромислових корпорацій, дозволяє акумулювати інвестиції для розвитку нових технологій сільськогосподарського виробництва. Основні наукові положення статті можна використовувати в теорії та практиці управління агрохолдингами.

Ключові слова: інтеграція, вертикальна інтеграція, форми вертикальної інтеграції, трансакційні витрати.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Сучасна глобалізація світової економіки характеризується високою волатильністю, нестабільністю та невизначеністю, що позначається на розвитку конкурентних відносин на світових агропромислових ринках. Усе це зумовлює необхідність пошуку адекватних стратегій розвитку агропромислових виробників. За таких умов успіх агропромислових корпорацій залежить від їхньої ефективної взаємодії на всіх рівнях технологічного процесу – виробництва сировини, споживання проміжного продукту, просування кінцевої продукції до споживача тощо. Такий підхід дозволяє встановити вертикальний контроль за просуванням продукції, а також контролювати обсяги виробництва, збуту й ціну кінцевого продукту.

Практика існування вертикально-інтегрованих компаній в Україні доводить, що саме ця стратегія дозволяє підприємствам агропромислового сектора підвищувати конкурентоспроможність власної продукції на світових ринках, скорочувати витрати на виробництво

кінцевої продукції, сприяти активізації запровадження інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над проблемами розвитку теорії вертикальної інтеграції працювали відомі західні вчені: Дж. Стіглер [3], Г. Бейн [4], Ж. Тіроль [5], Дж. Спенглер [6], Р. Коуз [7], О. Вільямсон [8], С. Гроссман та О. Харт [9], а також інші автори. Серед вітчизняних науковців, які вивчали інтеграційні процеси в аграрній сфері, – В. Г. Андрійчук [10], І. М. Зеліско [11], В. Ф. Шукалович [12] та ін. У працях вітчизняних науковців значна увага приділяється дослідженню різноманітних стимулів до вертикальної інтеграції в агропромисловому комплексі. Разом із тим поведінкові та фінансові аспекти вертикальної інтеграції залишаються малодослідженими не тільки представниками вітчизняних, а й зарубіжних наукових шкіл. Варто звернути увагу й на той факт, що спостерігається суттєва розбіжність і суперечливість вихідних теоретичних та методологічних позицій під час дослідження вертикальної інтеграції між вітчизняними й зарубіжними вченими, що зумовлює актуальність даної теми.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у виявленні фінансових і поведінкових особливостей вертикальної інтеграції агропромислових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У сучасних умовах господарювання сформувалися особливі передумови розвитку інтеграції на різних рівнях ієрархії вітчизняних агропромислових ринків, при цьому ініціатором інтеграційних процесів усе частіше виступають не безпосередні виробники продукції, а структури, що контролюють та координують діяльність аграрної сфери.

Розвитку інтеграційних процесів на основі агропромислової кооперації присвячена ціла низка праць видатного економіста А. В. Чаянова [13, с. 58], який уважав, що контроль за діяльністю сільськогосподарських кооперативів повинен належати малим формам господарювання, не допускаючи монополізації ресурсів і капіталу.

Проте, сучасна об'єктивна реальність і господарська практика свідчать, що вистояти на зовнішніх ринках можуть лише потужні інтегровані структури, об'єднані різними формами контрактних відносин. Так, однією з найбільш небезпечних форм інтеграції, з точки зору міжнародного антимонопольного законодавства, є горизонтальна інтеграція, що знижує внутрішньогалузеву конкуренцію, дозволяючи поглибити спеціалізацію та кооперацію виробництва, сприяє розвитку міжгосподарських технологічних зв'язків, забезпечує підтримку взаємодії різних сільськогосподарських структур із метою зниження ризику виробництва. Саме ці обставини є мотивуючими факторами до встановлення горизонтального контролю в агропромислому виробництві. Розвиток горизонтальної інтеграції, за дослідженням В. Я. Мессель-Веселяк [1, с. 14], досягається шляхом установавання контрактного контролю або поглинання внаслідок недотримання норм Закону України «Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі», а саме сільгоспвиробники не отримали контрольного пакета – 51 % акцій. Натомість окремі управляючі компанії вдалися до формування особливого типу стійких контрактних монополій, які іноді навіть складно виявити, через

відсутність інформації про кінцевих бенефіціарів.

Сучасні горизонтально інтегровані структури монополізують право на управління активами [11, с. 15], не виконуючи зобов'язань щодо оренди земельних ресурсів. Так утворюються латифундії, щодо яких неможливо застосувати антимонопольне законодавство, проте вони забезпечують основу для концентрації капіталу й розвитку холдингових структур, які на основі горизонтальних контрактів розвивають і вертикально-інтегровані структури.

Відзначимо, що існує декілька підходів до визначення вертикальної інтеграції, які, в основному, зводяться до контролю одним підприємством усього технологічного процесу вирощування, переробки й реалізації сільськогосподарської продукції. У цьому контексті М. Портер [2, с. 38]. розглядає вертикальну інтеграцію як стратегію, що дозволяє найкращим чином захистити галузь від прояву зовнішніх факторів.

Сучасна практика доводить, що питання вертикальної інтеграції може бути доволі дискусійними, адже відсутність критеріїв встановлення глибини контролю одного суб'єкта бізнесу над іншим (певний відсоток володіння акціями, частка участі у статутному капіталі, представництво в управлінні компанією та ін.), за яким підприємства можна вважати вертикально інтегрованими. Тому, наприклад, питання щодо того, яке підприємство слід вважати вертикально інтегрованим, – те, яке володіє 30 % акцій зернового елеватора, чи те, яке володіє річним договором на зберігання певної частини зерна, – залишається відкритим.

Для цілей даного дослідження під процесом вертикальної інтеграції розумітимемо його широке тлумачення, запропоноване консультантами консалтингової компанії McKinsey Дж. Стакі (John Stuckey) та Д. Уайтом (David White) як спосіб координації різних складових галузевого технологічного процесу за умов, при яких не вигідна двостороння торгівля [4, с. 54]. Отже, можна зробити висновок, що при розвитку вертикальної інтеграції, суб'єкти інтеграції повинні отримати такі економічні вигоди від її впровадження, які перевищуватимуть вигоду, отриману від обміну за умов вільної торгівлі. Саме з таких позицій формується сучасна методологія обґрунтування переваг

розвитку вертикально-інтегрованих структур в агропромисловому комплексі.

Запровадження реформ в агропромисловому комплексі наштовхується на необхідність вирішення низки саме організаційних проблем, які полягають у виборі моделі господарювання, удосконаленні способів привласнення права на землю та майно тощо. Разом із тим зволікання з вирішенням даного питання фактично підриває фермерську ініціативу, оскільки в переважній більшості регіонів фермерство зіштовхується із проблемою нерозвиненості логістичної, біржової та переробної інфраструктури та внутрішньогалузевою концентрацією капіталу й ресурсів у великих агропромислових інтегрованих структурах.

До основних типів агропромислових інтегрованих структур слід зарахувати:

– *інтегровані структури холдингового типу*, що створюють монополії на ієрархічній або етархічній (перехресне володіння частками статутного чи акціонерного капіталу) основі. До п'ятірки найбільших агропромислових корпорацій належать: UkrLandFarming (банк землі 670 тис. га у 22 областях України); Агропросперис (NCH) (банк землі 430 тис. га у 13 областях України); Кернел Груп (банк землі 390 тис. га в 11 областях України); Миронівський Хлібопродукт (банк землі 370 тис. га в 10 областях України); Астарта-Київ (банк землі 250 тис. га в 6 областях України) [19];

– *проектні інтегровані структури*. До них можна зарахувати квазіінтегровані структури: Agrofusion (спеціалізація вирощування томатів); Бізнес-група «Арніка» (селекція рослин); Авіс УкрАгро (вирощування кукурудзи, сої, тваринне виробництво – яйця, молоко, зберігання зерна); «Зернова компанія «Хорс» (рослинництво, зберігання зерна) та ін. Середній банк землі таких структур – близько 20 тис. га.

Аналіз економічних і виробничо-організаційних передумов розвитку інтеграційних процесів приведено в попередній роботі [16, с. 88–89]. В агропромисловому комплексі України, на основі даних 100 найбільших агропромислових корпорацій за результатами 2015 року, можливо виявити, основні закономірності та передумови розвитку вертикальної інтеграції. Перш за все, це стосується саме органічного поєднання агропромислового й сільськогосподарського виробництва з пере-

робкою продуктів рослинництва та тваринництва, і на цій основі формуються стабільні продуктові ланцюги, нейтральні до факторів зовнішнього середовища.

Основною цією стабільністю варто вважати орієнтованість основних і допоміжних видів діяльності на внутрішній ринок. Більшість проектних інтегрованих структур орієнтовані на спеціалізацію виробництва (проекти). Так, майже у 60 % агропромислових корпорацій земельні банки не перевищують 40 тис. га, а у 25 % – 20 тис. га. **Такий підхід дозволяє підтримувати певний рівень внутрішньогалузевої конкуренції та створювати основу для міжнародної експансії.**

Формування стратегії міжнародної експансії на світові ринки продовольства потребує значних фінансових ресурсів, які неможливо концентрувати на основі квазіінтеграції. Це пов'язано з тим, що на зарубіжні ринки допускаються публічні структури з високим рівнем корпоративної культури та прозорості ведення бізнесу, саме це потребує додаткових витрат, які можуть дозволити лише агропромислові корпорації з високим обсягом капіталізації фінансових ресурсів.

Разом із тим низький кредитний рейтинг України, зокрема Fitch Ratings, на рівні В– (ССС), та нестабільний валютний курс, негативно впливають на темпи капіталізації вітчизняних агропромислових корпорацій. Відповідно такі структури вдаються до створення внутрішнього фінансового простору холдингу екстенсивними методами – через збільшення земельного банку та диверсифікації основних видів діяльності. Зокрема, *самостійними* суб'єктами експансії українських продуктів на світові ринки продовольства можна вважати лише сім холдингів із земельним банком понад 175 тис. га. *Залежними* від донорів, або афілійованими суб'єктами світової експансії української агропромислової продукції, вважаємо агропромислові корпорації з обсягами земельного банку 80–160 тис. га. Решта виробників реалізують свій експортний потенціал на контрактній основі [20].

До числа контрактних бар'єрів, що стримують концентрацію капіталу у вітчизняному агропромисловому секторі, варто віднести ще й такі: низький рівень внутрішнього платоспроможного попиту населення; орієнтованість якості сировинної, проміжної та кінцевої

продукції на стандарти країн СНД; історична орієнтованість на обсяги й культуру споживання країн СНД, у першу чергу, Російської Федерації.

Загалом парадигма вертикальної інтеграції потребує подальшої детальної розробки, проте

окремі її аспекти вже можна узагальнити на основі наших попередніх обстежень 100 найбільших агропромислових корпорацій України. Так, слід виділити окремі переваги й недоліки вертикальної інтеграції, зокрема ті, що виникають у внутрішньому та зовнішньому середовищі (табл. 1).

Таблиця 1

**Переваги та ризики вертикальної інтеграції агропромислових корпорацій
[розроблено автором на основі практичних та емпіричних досліджень
100 найбільших агропромислових корпорацій України]**

Переваги й недоліки	Внутрішнє середовище	Зовнішнє середовище
Переваги	Забезпечення ритмічності виробництва, податкове планування	Регулювання попиту та пропозиції на ринках сировини, проміжної і кінцевої продукції
	Оптимізація операційних витрат	Отримання синергетичного ефекту, подвійна маржиналізація
	Прогнозування завантаження виробничих потужностей та ефективність їх використання	Подолання деструктивного впливу зовнішнього середовища завдяки концентрації капіталу
	Прогнозування ситуації на ринках, забезпечення стабільності реалізаційної політики, що забезпечує розширення горизонту фінансового планування	Створення стандартів: – започаткування, розвитку, функціонування і згорання діяльності структурних підрозділів; – злиття, поглинання, реструктуризації; модернізації; – виходу на внутрішній і міжнародний ринки
Недоліки	Погіршення управлінської мобільності, зростання управлінських витрат	Сильна внутрішня взаємозалежність між вертикально-інтегрованими структурами знижує рівень диверсифікації та можливість запобігання банкрутства
	Гарантований збут створює уявне відчуття безпеки, не диверсифікує ризики економічного циклу	Монополізація або олігополія ринків, зниження конкуренції, ринкова влада
	Зростання витрат на підтримку операційної та фінансової ефективності, затрати на підтримку ринкової влади	Зниження ринкової ефективності, корупція, офшоризація

Крім визначених у табл. 1, варто враховувати ще й недоліки макроекономічного характеру, пов'язані зі створенням вхідних бар'єрів на ринок проміжної і кінцевої продукції, монополію постачально-збутових ланок тощо.

Усе це знижує конкуренцію як усередині самої сільськогосподарської галузі, так і в суміжних галузях.

На ринках кінцевої продукції вертикально-інтегровані агропромислові корпорації отримують перевагу від економії на трансакціях через отримання ефекту від уникнення «подвійної маржиналізації», що дозволяє посилювати ринкову владу цих агропромислових корпорацій.

Домінуючим аргументом для створення

вертикально-інтегрованих агропромислових корпорацій є підвищення ефективності та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції українських виробників на внутрішньому та зовнішньому ринках, можливість формування резервів для покриття ризиків від нестабільної кон'юнктури економічного середовища, акумулювання адекватних обсягів фінансових ресурсів для інвестицій у розвиток інноваційних технологій сільськогосподарського виробництва.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямку. Вертикальна інтеграція є одним з етапів розвитку підприємства й виникає в результаті взаємодії між покупцями та продав-

цями із приводу купівлі-продажу продукції в межах одного продуктового ланцюга. Прийняття рішення щодо її застосування в агропромислових корпораціях потребує глибокого обґрунтування, що зумовлене особливостями функціонування вертикальних продовольчих ланцюгів у галузі сільськогосподарського виробництва. Ключовим мотивом до вертикальної інтеграції в агросфері все частіше стають протекціоністські заходи, спрямовані на створення конкурентних засад для просування вітчизняної сільськогосподарської продукції на міжнародних ринках, а також необхідність подолання невідповідності у стандартизації та метрології вітчизняної продукції відносно сучасних міжнародних правил торгівлі.

Вертикальна інтеграція агропромислових корпорацій дозволяє в короткостроковій перспективі отримувати швидкі економічні ефекти щодо операційної інвестиційної та фінансової діяльності, ініціювати позитивні структурні зрушення в розвитку сучасних інфраструктурних інститутів для внутрішнього сільськогосподарського ринку: відповідної нормативно-правової бази, фінансово-кредитних установ, логістики тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мессель-Веселяк В. Я. **Форми господарювання в сільському господарстві України (результати, проблеми, вирішення)** / В. Я. Мессель-Веселяк // *Економіка АПК*. – 2012. – № 1. – С. 13–29.
2. Портер М. **Стратегія конкуренції. Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів** / М. Портер. – Київ : Основи, 1998. – 390 с.
3. Sherwin Rosen George J. **Stigler and the Industrial Organization of Economic Thought** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jstor.org/stable/2138596> (дата звернення: 31.10.16). – Назва з екрана.
4. Stuckey J. **When is worth or not to integrate vertically** / J. Stuckey, D. White // *The McKinsey Quarterly*. – 1993. – № 3. – Р. 54–69.
5. Bain G. S. **Industrial Organization** / G. S. Bain. – New York : John Wiley and Sons, 1968.
6. Tirole J. **The Theory of Industrial Organization** / J. Tirole. – Cambridge : MIT Press, 1988.
7. Spengler J. J. **Vertical Integration and Antitrust Policy** [Електронний ресурс] / J. J. Spengler // *The Journal of Political Economy*. – 1950. – Vol. 58. – Р. 347–352. – Режим доступу: <http://www.jstor.org/stable/4226245> (дата звернення: 31.10.16). – Назва з екрана.
8. Коуз Р. **Фирма, рынок и право** ; пер. с англ. Б. Пинскера / Р. Коуз. – Москва : Дело ЛТД, 1993. – 192 с.
9. Williamson Oliver E. **The Vertical Integration of Production: Market Failure Considerations** [Електронний ресурс] / E. Oliver Williamson // *American Economic Review*. – 1971. – № 61. – Р. 112–123. – Режим доступу: <http://www.jstor.org/stable/1816983> (дата звернення: 31.10.16). – Назва з екрана.
10. Grossman S. J. **The Costs and Benefits of Ownership: A Theory of Vertical and Lateral Integration** [Електронний ресурс] / S. J. Grossman, O. S. Hart // *Journal of Political Economy*. – 1986. – August. – Р. 691–719. – Режим доступу: <http://www.jstor.org/stable/1833199> (дата звернення: 31.10.16). – Назва з екрана.
11. Петленко Ю. В. **Концептуальні основи формування та функціонування фінансового механізму вертикально-інтегрованих компаній** / Ю. В. Петленко // *Науковий вісник ВНЗ Укоопспілки «Полтавського університету економіки і торгівлі»*. – Сер.: Економічні науки. – 2013. – Випуск 2. – С. 14.
12. Аксьонова О. В. **До питання розвитку вертикальної інтеграції в агропромисловому комплексі** [Електронний ресурс] / О. В. Аксьонова. – Режим доступу: http://zbnurk.bukuniver.edu.ua/ed_work/n_7/40.pdf (дата звернення: 31.10.16). – Назва з екрана.
13. **Результати і проблеми реформування сільського господарства України** / [О. Ю. Лупенко, П. Т. Саблук, В. Я. Мессель-Веселяк, М. М. Федоров] // *Економіка АПК*. – 2014. – № 7. – С. 26–38.
14. Андрійчук В. Г. **Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку** : монографія / В. Г. Андрій-

- чук. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2007. – 216 с.
15. Гамма Т. М. Проблеми та перспективи розвитку вертикально-інтегрованих молокопереробних підприємств в Україні [Електронний ресурс] / Т. М. Гамма. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/457/1/Проблеми%20i%20перспективи%20розвитку%20ВІ%20молокопереробних%20підприємств.pdf> (дата звернення: 31.10.16). – Назва з екрана.
  16. Петленко Ю. В. Організаційні форми створення та розвитку вертикально-інтеграційних компаній / Ю. В. Петленко // Вісник Одеського національного університету. – Сер. : Економіка. – 2013. – Том 18. – Випуск 2/1. – С. 87–90.
  17. Чайнов А. В. Краткий курс кооперации / А. В. Чайнов. – 3-е изд., перераб. – Москва : Издательство Центрального Товарищества «Кооперативное издательство», 1925. – 80 с.
  18. Малік М. Й. Проблемні питання кооперації та інтеграційних відносин в АПК / М. Й. Малік, Ю. Я. Лузан // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 3–14.
  19. Топ 100 латифундистов України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://latifundist.com/rating/top100#135> (дата звернення: 31.10.16). – Назва з екрана.
  20. Кредитні рейтинги державних цінних паперів: Сайт міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/kredytnyi-reitynh-derzhanykh-tsinnnykhpaperiv?category=borg&subcategory=derzhavnij-borg> (дата звернення: 31.10.16). – Назва з екрана.
  1. Messel-Veseliak, V. Ia. (2012). Formy hospodariuvannia v silskomu hospodarstvi Ukrainy (rezultaty, problemy, vyrishennia) [Forms of management in agriculture Ukraine (results, problem solving)]. *Ekonomika APK* – *Economy AIC*, 1, 13–29 [in Ukrainian].
  2. Porter, M. (1998). *Stratehiia konkurentzii. Metodyka analizu haluzei i diialnosti konkurentiv* [The strategy competition. Methods of analysis of industries and competitors]. Kyiv : Osnovy [in Ukrainian].
  3. Sherwin, Rosen George J. Stigler and the Industrial Organization of Economic Thought. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/2138596> (accessed 31 October 2016) [in Ukrainian].
  4. Stuckey, J. & White, D. (1993). When is worth or not to integrate vertically *The McKinsey Quarterly*, 3, 54–69.
  5. Bain, G. S. (1968). *Industrial Organization*. New York : John Wiley and Sons.
  6. Tirole, J. (1988). *The Theory of Industrial Organization*. Cambridge : MIT Press.
  7. Spengler, J. J. (1950). Vertical Integration and Antitrust Policy. *The Journal of Political Economy*, 58, 347–352. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/4226245> (accessed 31 October 2016).
  8. Kouz, R. (1993). **Firma, rynok i pravo** [Company, the market and the right]. (B. Pinsker, Trans.). Moscow : Delo LTD [in Russian].
  9. Williamson, Oliver E. (1971). The Vertical Integration of Production: Market Failure Considerations. *American Economic Review*, 6, 112–123. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/1816983> (accessed 31 October 2016).
  10. Grossman, S. J. & Hart, O. S. (1986). The Costs and Benefits of Ownership: A Theory of Vertical and Lateral Integration. *Journal of Political Economy*, August, 691–719. – Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/1833199> (accessed 31 October 2016).
  11. Petlenko, Iu. V. (2013). Kontseptualni osnovy formuvannia ta funktsionuvannia finansovoho mekhanizmu vertykalno-intehrovanykh kompanii [Conceptual bases of formation and functioning of the financial mechanism of vertically integrated companies]. *Naukovyi visnyk VNZ Ukoopsilky «Poltavsky uni-*

REFERENCES

- versytet ekonomiky i torhivli». Serii: Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade: Collected papers. A series of «Economic Sciences», (2), (p. 14) [in Ukrainian].*
12. Aksonova, O. V. Do pytannia rozvytku vertykalnoi intehratsii v ahropromyslovomu kompleksi [On the issue of vertical integration in agriculture]. Retrieved from http://zbirnik.bukuniver.edu.ua/ed_work/n_7/40.pdf/ (accessed 31 October 2016) [in Ukrainian].
  13. Lupenko, O. Iu., Sabluk, P. T., Mesel-Veseliak, V. Ia. & Fedorov, M. M. (2014). Rezultaty i problemy reformuvannia silskoho hospodarstva Ukrainy [Results and problems of agricultural reform Ukraine]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, 7, 26–38 [in Ukrainian].
  14. Andriichuk, V. H. (2007). Kapitalizatsiia silskoho hospodarstva: stan ta ekonomichne rehuliuвання rozvytku [Capitalization of agriculture: status and economic regulation of development]. Nizhyn: TOV «Vydavnytstvo «Aspekt-Polihraf» [in Ukrainian].
  15. Hamma, T. M. Problemy ta perspektyvy rozvytku vertykalno-intehrovanykh molokopererobnykh pidpryiemstv v Ukraini [Problems and prospects of vertically-integrated dairy enterprises in Ukraine]. Retrieved from <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/457/1/Problemy%20i%20perspektyvy%20rozvytku%20VI%20molokopererobnykh%20pidpryiemstv.pdf/> (accessed 31 October 2016) [in Ukrainian].
  16. Petlenko, Iu. V. (2013). Orhanizatsiini formy stvorennia ta rozvytku vertykalno-intehratsiinykh kompanii [Organizational forms creation and development of vertical integration of companies]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Ekonomika – Bulletin of the Odessa National University: Collected papers. Series: Economy*, (18 2/1), (pp. 87–90) [in Ukrainian].
  17. Chaianov, A. V. (1925). Kratkyi kurs kooperatsyy [Brief course cooperation] (3-rd ed., rev.). Moscow : Yzdanye Tsentralnoho Tovaryshchestva «Kooperativnoe yzdatelstvo» [in Russian].
  18. Malik, M. I. & Luzan, Iu. Ia. (2010). Problemni pytannia kooperatsii ta intehratsiinykh vidnosyn v APK [Problems of cooperation and integration relations in agriculture]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, 3, 3–14 [in Ukrainian].
  19. Top 100 latifundistov Ukrainy [Top 100 landowners of Ukraine]. <http://latifundist.com/rating/top100#I35>. Retrieved from <http://latifundist.com/rating/top100#I35> (accessed 31 October 2016) [in Russian].
  20. Kredytni reitynhy derzhavnykh tsinnykh papieriv: Sait ministerstva finansiv Ukrainy [The credit rating of the securities: website of the Ministry of Finance of Ukraine]. <http://www.minfin.gov.ua/news/view/kredytnyi-reitynh-derzhanykh-tsinnykh-papery?category=borg&subcategory=derzhavnij-borg>. Retrieved from <http://www.minfin.gov.ua/news/view/kredytnyi-reitynh-derzhanykh-tsinnykh-papery?category=borg&subcategory=derzhavnij-borg> (accessed 31 October 2016) [in Ukrainian].

Ю. В. Петленко, кандидат економічних наук, доцент (Київський національний університет імені Тараса Шевченка). **Вертикальна інтеграція в агропромисловому комплексі: сутність, переваги та недоліки.**

Анотація. *Цель статьи заключается в выявлении финансовых и поведенческих особенностей вертикальной интеграции агропромышленных предприятий. Методика исследования. Решение поставленных в статье задач осуществлено с помощью таких общенаучных и специальных методов исследования: анализа и синтеза, систематизации и обобщения, диалектического подхода. Результаты. Определена сущность и предпосылки вертикальной интеграции. Рассмотрены роль, преимущества и недостатки вертикальной интеграции. Исследованы особенности вертикальной интеграции в агропромышленном секторе. Практическая значимость результатов исследования. В статье обосновано, что вертикальная интеграция способствует увеличению объема доходов и прибыли агрохолдингов, позволяет аккумулировать инвестиции для развития новых технологий сельскохозяйственного производства. Основные научные положения статьи можно использовать в теории и практике управления агрохолдингами.*

Ключевые слова: интеграция, вертикальная интеграция, формы вертикальной интеграции, транзакционные издержки.

Y. Petlenko, Cand. Econ. Sci., Docent (Taras Shevchenko National University of Kyiv). Vertical integration in agro-industrial sphere: nature, advantages and disadvantages.

Summary. Purpose. The article is devoted to identify financial and behavioral characteristics of vertical integration of agricultural enterprises. **Methodology of research.** The objectives of the article implemented by using the following general and specific research methods: analysis and synthesis, systematization and generalization, dialectical approach. **Findings.** The essence and background of vertical integration are considered. The role, the advantages and disadvantages of vertical integration are analyzed. The features of vertical integration in the agricultural sector are researched. **Practical value.** The main scientific position paper can be used in the theory and practice of agricultural holdings.

Keywords: integration, vertical integration, forms of vertical integration, transaction costs.

Стаття надійшла 1 листопада 2016 року.